

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lexikální analýza písní hudební skupiny Umbrtka

Lexycology of Umbrtka's Songs

Lada Benešová

Vedoucí práce: PhDr. Blanka Nedvědová, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání se sdruženým studiem
Speciální pedagogika se zaměřením na vzdělávání

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Lexikální analýza písní hudební skupiny Umbrtka* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. 12. 2024

.....

podpis

Na tomto místě bych chtěla poděkovat za vedení mé bakalářské práce PhDr. Blance Nedvědové, Ph.D. za její obrovskou ochotu, přínosné rady a cenné připomínky, které mi poskytla při zpracování této práce.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá lexikální analýzou písňových textů hudební skupiny *Umrška*. Práce se zaměřuje na lexikální jevy, které jsou pro slovní zásobu této skupiny specifické, a to na základě excerpovaného materiálu. Konkrétní jevy jsou rozebírány v jednotlivých kapitolách. Po vymezení metodologie práce, kde jsou stanoveny předpoklady a cíle, následuje nejprve kapitola zabývající se teoretickým určením pojmů píseň a písňový text. Další kapitoly se již věnují lexikální analýze slovní zásoby. V těchto hlavních kapitolách práce se zabýváme především jednotlivými vrstvami slovní zásoby interpreta, slovními hříčkami, *propria* a frazeologií. V textech dominují zejména okazionalismy, slangové výrazy, paronyma a *propria*. Kapitoly kombinují teoretickou část, ve které stanovujeme vymezení termínů, a část praktickou, která následně stanovené pojmy demonstruje pomocí konkrétních ukázek z excerpovaných materiálů. V závěrečné části práce následně podle provedené analýzy shrnujeme, jaké lexikální prvky a jevy jsou ve slovní zásobě sledovaných písňových textů dominantní a komentujeme předpoklady, které jsme stanovili v úvodní části.

KLÍČOVÁ SLOVA

Umrška, slovní zásoba, slovní hříčky, písňový text, *propria*, okazionalismy

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the lexical analysis of the song lyrics of the czech band Umbrtka. It focuses on lexical phenomena that are specific to the vocabulary of this band, based on the excerned materiál. Specific phenomena are discussed in individual chapters. After the chapter that defines the methodology of work and setting the assumptions and objectives, followed by the chapter dealing with the theoretical determination of the concepts of song and song text. The followed chapters are devoted to the lexical analysis of vocabulary. In these main chapters of work, we mainly deal with individual layers of vocabulary, puns, propria and phraseology. The texts are mainly dominated by occasionalisms, slang expressions, paronyms and proper nouns. The chapters combine the theoretical part in which we determine the definition of terms, and the practical part, which subsequently demonstrates the terms by means of specific samples of excerpted materials. In the final part of the thesis, according to the analysis we summarize what lexical elements and phenomena are dominant in the vocabulary of the song texts and we comment on the prerequisites we have set in the introductory part.

KEYWORDS

Umbrtka, vocabulary, puns, lyrics, proper nouns, occasionalisms

1 Obsah

Úvod	7
2 Excerpovaný materiál a metodologie	9
3 Písňový text, píseň.....	11
4 Vrstvy ve slovní zásobě.....	12
4.1 Vrstva slov podle příslušnosti k jiným útvarům národního jazyka	12
4.1.1 Obecná čeština	12
4.1.2 Slang	13
4.2 Vrstva slov podle slohových příznaků.....	15
4.2.1 Slova hovorová a knižní	16
4.2.2 Termíny	17
4.3 Vrstva slov podle časové platnosti	20
4.3.1 Neologismy a okazionalismy	22
4.4 Vrstva expresivních slov	28
4.4.1 Vulgarismy a slova zhrubělá	29
4.4.2 Slova s pozitivním příznakem a deminutiva	32
5 Slovní hříčky	34
5.1 Homonymie	34
5.2 Polysémie	36
5.3 Paronomázie	37
6 Frazeologie	39
6.1 Frazémy a metafory	39
6.2 Názvy alb skupiny Umbrtka	40
7 Propria	43
Závěr.....	46

Seznam použitých zkratk	48
Seznam použitých informačních zdrojů	49
Seznam literatury	49
Internetové zdroje	49
Kvalifikační práce.....	52
Diskografie	52

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá rozбором slovní zásoby české hudební skupiny *Umrška*. Cílem je zaměřit se na lexikální jevy a prostředky, které jsou pro tvorbu této skupiny typické, nikoliv obsáhnout komplexní analýzu textů skupiny. Práce se také snaží navázat na již obhájené bakalářské práce s podobnou tematikou z posledních let, a to práce *Slovní zásoba v písních zpěváka Tomáše Kluse*¹, *Slovní zásoba v písních zpěváka Xindla X*² a *Slovní zásoba v písních hudební skupiny Wohnout*³.

Skupina *Umrška* vznikla v roce 1999, tvoří ji čtyři členové, pochází z Plzně a jejich hudba se žánrově řadí především k black metalu a industrialu. Tuto skupinu zařadíme spíše k hudebnímu undergroundu než mezi populární interprety české hudební scény. *Umrška* čerpá inspiraci z průmyslového světa, každodenní dělnické reality a životní melancholie. Její texty a hudba jsou plné ironie, satiry, nostalgie a hlubokého zamyšlení nad lidskou existencí v moderním světě. *Umrška* staví obyčejný život a každodenní práci do centra své umělecké tvorby a proměňuje je ve zdroj inspirace a estetického obohacení.

Pro tvorbu skupiny jsou typická zejména témata plzeňského průmyslu, továrenské periferie, železnice a mytologie kolem tzv. *Pána Umršky*⁴. Napříč její tvorbou se objevují motivy práce, každodenní dělnické rutiny, ale i kontrasty mezi městem a přírodou. Tyto motivy se často vyskytují v ironické formě, kdy je obyčejný život glorifikován do čehosi až velkolepého – to ztvárňuje nejčastěji právě anti-hrdina *Umrška*, jehož jméno a původ rozebereme v pozdější kapitole.

Autory textů jsou všichni členové, tedy *Morbivod*, *Strastinen*, *Well* a *Karl*. Hudebníci vystupují vždy výhradně pod těmito pseudonymy, i když vlastní jména některých členů jsou veřejnosti známa. Tato kapela téměř nekonzertuje, nicméně až do současnosti vydala již 22 alb⁵. Jejich písně bývají někdy poměrně složité po hudební i textové stránce, zároveň ale

¹ MAJEROVÁ, Pavla. *Slovní zásoba v písních zpěváka Tomáše Kluse*. Bakalářská práce, vedoucí Nedvědová, Blanka. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka, 2021.

² BRÜCKNEROVÁ, Veronika. *Slovní zásoba v písních zpěváka Xindla X*. Bakalářská práce, vedoucí Nedvědová, Blanka. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka, 2022.

³ ŘÍMNÁČOVÁ, Markéta. *Slovní zásoba v písních hudební skupiny Wohnout*. Bakalářská práce, vedoucí Nedvědová, Blanka. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka, 2024.

⁴ *Umrška* [online]. [cit. 9.10.2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Umrška>.

⁵ Tamtéž.

najdeme i písně, které vynikají svou jednoduchostí a prvoplánovostí. Kromě vlastních textů zhudebnili také několik básní autorů jako Jiří Kolář, Josef Váchal nebo Richard Weiner⁶. My však lexikální stránku jejich textů analyzujeme na základě příkladů z pěti vybraných alb a jednoho singlu, která zastupují jak rané období, tak pozdější roky i její téměř současnou tvorbu.

Cílem této práce je snaha analyzovat charakteristické jevy v textech písní, a také odhalit, čím jsou použité prvky motivovány a jaký mají význam. Nejprve se budeme zabývat vrstvami slovní zásoby, v dalších kapitolách se věnujeme slovním hříčkám, frazeologii a propriím.

⁶ *Umbrtka* [online]. [cit. 9.10.2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Umbrtka>.

2 Excerpovaný materiál a metodologie

Zkoumané texty jsme vybrali z pěti hudebních alb a jednoho singlu vydaných mezi lety 2001 až 2019. První vybrané album *Kladivo pracuje na 110 %* (2001) je v pořadí třetím albem skupiny a vznikalo v době, kdy *Umbrtka* vydávala více než dvě alba ročně. Druhým albem je *Betonová opona* (2002), dále *Úplná demontáž lidstva* (2009), *Hlavní stroj* (2016), *Komíny smrti* (2019) a singl *Jaro nevidět* (2011). Byla tedy vybrána alba z různých časových období, přestože cílem této práce není analýza slovní zásoby z hlediska vývoje v průběhu let.

Zvolený materiál jsme vybrali po předchozím detailnějším seznámení s tvorbou kapely a čerpali jsme z webové stránky *bandcamp.com*, což je hudební platforma, na které je možné hudbu přehrávat a nakupovat a působí na ní především nezávislí a méně populární umělci. Samotní členové skupiny *Umbrtka* zde spravují svou diskografii a kromě výčtu všech jejích hudebních alb opatřují jednotlivé písně přepisy textů včetně uvedení autora každého textu. Ze zvolených alb pouze v případě toho nejstaršího neznáme přesného autora textu, tehdy však byly členy kapely pouze Morbivod a Strastinen. U všech pozdějších textů je již autor zmiňován. Ojedinele se v těchto prepisech objevují drobné typografické chyby (chybějící mezery, čtyři tečky atp.) a překlipy (například *nadějwe*⁷ místo *naděje*, *bríza* místo *bříza*⁸). Pokud jsme tedy potřebovali takové výrazy použít pro účely analýzy, nepřesnosti podobného rázu jsme opravili na základě poslechu zpívané verze.

S ohledem na to, jak rozsáhlá je tvorba interpreta, budeme se v této práci snažit o kvalitativní analýzu, a proto zde nebudeme utvářet výčet všech jevů, které se v textech dají objevit. Zaměřujeme se na ty výrazy, které jsou v písních nejvíce zajímavé a zároveň se snažíme vybrat příklady, na nichž je možné jazykové jevy nejlépe popsat.

Práce je členěna do pěti hlavních kapitol. V první definujeme pojem píseň a písňový text. Následují jednotlivé vrstvy slovní zásoby, zejména vrstva charakterizovaná příslušností k jiným útvarům jazyka, slohovými příznaky, expresivitou a časovou platností. Poté následují kapitoly věnované slovním hříčkám, frazeologii a jménům vlastním. V kapitolách kombinujeme teoretickou část, která kapitolu obvykle uvádí, s praktickou částí, v níž na

⁷ Píseň *Wratebrus Umbrtka* (*Kladivo pracuje na 110 %*, 2001).

⁸ Píseň *Mlsat v jeřábu* (*Komíny smrti*, 2019).

základě stanovených pojmů analyzujeme jevy na konkrétních příkladech z excerpovaných textů.

Předpokládáme, že v písňových textech se objevuje několik vrstev národního jazyka a mezi nejvýraznější jevy budou patřit výrazy z oblasti slangu, okazionalismy a termíny. Především okazionalismy budou významnou skupinou, zaměříme se na způsoby jejich tvoření. Naopak vrstva expresivních slov nebude tak obsáhlá ani specifická pro tvorbu skupiny, ale právě proto bude jejich funkce důležitá pro oživení textu.

Dále předpokládáme, že funkce slovních hříček bude estetická a eufonická. Pokusíme se také zjistit, jakými způsoby jsou tvořeny.

Další předpoklad se týká proprií. Bude se jich objevovat poměrně velké množství, jména zeměpisná budou situována do konkrétní oblasti a také očekáváme, že neznalost některých proprií může ovlivnit porozumění textů, nebo jejich pochopení alespoň omezit.

3 Písňový text, píseň

Píseň je žánr, který v sobě spojuje složku verbální a hudební, případně i složku interpretační. Ne vždy musí být všechny složky uplatněny ve stejné míře, to se liší podle specifického žánru (Zeman, 2000). Z literárněvědných pojmů sdílí písňový text nejvíce podobných rysů s lyrikou. Jejich struktura bývá členěna do veršů a strof, důraz je na rytmus a oba žánry hojně využívají obrazné jazykové prostředky (Peterka, 2007, s. 251).

Píseň patří mezi základní lyrické žánry díky své citovosti a náladovosti. Typická je pravidelnou strukturou, s rýmovanými verši uspořádanými do strof. Tento stylizovaný zpěvní styl s důrazem na rytmus a intonaci se liší od nepravidelné intonace mluvené řeči, která napodobuje řeč skutečně mluvenou (Mocná, Peterka, 2004, s. 455).

Korespondence mezi rytmickou stavbou verše a rýmem je klíčová pro tvorbu harmonického a esteticky vyváženého poetického textu. Na rozdíl od lyriky je ale píseň koncipována s ohledem na hudbu a do určité míry se musí přizpůsobovat melodii skladby. Obsahuje také refrény a rýmy bývají celkově jednodušší, protože texty písní kladou důraz na srozumitelnost, zapamatovatelnost a to, aby je bylo možné zpívat.

Hudba bývá velmi často srovnávána s řečí. Říkáme, že hudba promlouvá, něco říká. Avšak promluva ve vlastním slova smyslu se uskutečňuje pomocí slov, kdežto hudba to říká pomocí tónů. Jejich společným rysem je pak dávání něčeho na srozuměnou, sdělování (Eggebrecht, Gabrielová, 2001, s. 19).

Mluvená i psaná podoba řeči není bezprostředně záležitostí citu, ale snaží se tomu přiblížit prostřednictvím umění. Chce překlenout konkrétnost, a to dělá pomocí imaginace a napodobování hudby. Řeč svou zvukovou podobu sbližuje se zvukovou podobou hudby za pomoci hláskové instrumentace, rytmu, rýmu a při přednesu také citové stránky projevu. Hudba se snaží zase o opak, chce se přiblížit k vlastnosti řeči – ke konkrétnosti (Eggebrecht, Gabrielová, 2001, s. 21-22). Píseň tedy jako specifický žánr integruje prvky poezie i hudby, přizpůsobuje se melodii a dává přednost jednoduchosti a zapamatovatelnosti, čímž klade důraz na emocionální a komunikační funkci. Tento dialog mezi poezií a hudbou odráží hlubší snahu o propojení citu a sdělení, imaginace a konkrétnosti.

4 Vrstvy ve slovní zásobě

Slovní zásoba představuje soubor všech slov, která existují v určitém jazyce. Čím obsáhlejší slovní zásoba daného jazyka je, tím je jazyk bohatší. Je dynamická a neustále se vyvíjí – počet slov nelze přesně určit a není uzavřený (Hauser, 1986, s. 13).

Většina slov jsou slova neutrální, tvoří základ komunikace, mají pojmenovávací funkci a jsou bez zvláštních příznaků. Menší část slovní zásoby tvoří slova příznaková. (Hauser, 1986, s. 18). Podle publikace *Nauka o slovní zásobě* od Přemysla Hausera lze slova rozdělit do několika vrstev podle toho, jaké mají vlastnosti, jak často jsou používána atp. Podle této klasifikace budeme analyzovat vrstvy slovní zásoby z hlediska jejich příslušnosti k jiným útvarům národního jazyka, z hlediska slohových příznaků, časové platnosti, podle citovosti a podle frekvence užití.

4.1 Vrstva slov podle příslušnosti k jiným útvarům národního jazyka

4.1.1 Obecná čeština

Označení obecná čeština, dříve také lidový či obecný jazyk, se užívá jako pojmenování jazyka praktického, neformálního a ústního. Uživatel může při použití tohoto termínu vycházet z pohledu sociolingvistického, který zdůrazňuje stratifikaci národního jazyka a komunikační zatížení jeho složek. My však pro účely této práce vycházíme z druhého, lingvistického pohledu na obsah tohoto termínu. Proto se budeme zaměřovat na popis výrazových prostředků jazykových rovin z hlediska jejich geografických a vývojových rozdílů. V této formě národního jazyka se uplatňují výrazové prostředky většinou smíšeně a bez ohledu na spisovnost (Krčmová, 2017). Od spisovné češtiny se liší zejména ve výslovnosti, gramatice, a právě slovní zásobě, což je rovina, kterou se budeme v následující kapitole zabývat. Hlásková a morfologická rovina v této práci nebude analyzována, protože není ve sledovaných textech skupiny *Umrška* natolik specifická. Zaměříme se pouze na rovinu lexikální.

Vzhledem k vývoji v aktivním používání jazyka a jeho spisovné mluvené podoby, od které bývá v dnešní době čím dál častěji upouštěno, dochází ke sblížení prvků obecné češtiny se spisovným jazykem. Pokud tyto prvky proniknou do kodifikace, nazýváme je dublety. Pojem obecná čeština se ve vztahu ke slovní zásobě využívá pro výrazy, které se

vyskytují především v běžné mluvě a nejsou sociálně nebo regionálně omezeny. Jednoznačné rozdělení je však nejasné z důvodu rozdílného povědomí uživatelů a také proto, že hranice mezi spisovným a nespisovným je plynulá (Krčmová, 2017).

Slova obecné češtiny se do běžné mluvy doslala původně ze středočeského dialektu a vzhledem k míře rozšíření pronikají postupně i do mluvené podoby spisovné češtiny (Řimnáčová, 2024, s. 18). Následující příklady uvádíme podle *Slovníku spisovné češtiny* (SSČ), případně *Slovníku spisovného jazyka českého* (SSJČ).

Následující příklady obecněčeských slov nalezených v textech zastupují různé slovní druhy. Najdeme v nich nahrazení adjektiva *nemocný* nesklonným adjektivem *marod*. Motivací je v tomto případě vytvoření rýmu se slovem *národ*:

*Do práce už nezavítá, poslal zprávu, že je **marod**
Míjí davy homunkulů, salámový vzorný **národ**⁹*

Ve verši *Ivo Krátký už tam nechodí, protože **dělá jinde***¹⁰ najdeme verbum *dělá* ve smyslu *pracuje*. Ve verši *Se soustružníkem **ze škodovky** stavím bicí soupravu*¹¹ se objevuje substantivum *škodovka* označující *Škodovy závody*. Oba výrazy jsou v textu zvoleny proto, aby korespondovaly s rytmičkou stránkou písně.

4.1.2 Slang

Slang je nespisovná vrstva slovní zásoby, která se pojí s konkrétním pracovním či zájmovým sociálním prostředím. Jelikož zpravidla slouží k rychlé a neformální komunikaci, je spojena především s mluvenými projevy příslušníků dané skupiny (Hauser, 1986, s. 23). Další používaný termín pro tuto vrstvu je *sociolekt*, který je novější (Hubáček a Krčmová, 2017), nicméně v této práci je nerozlišujeme.

Pokud budeme chtít dále klasifikovat slang, resp. sociolekt jako speciální lexikální vrstvu jazyka, můžeme tyto tzv. sociolektismy rozdělit dále na profesionalismy a slangismy. Pod profesionalismy se řadí slova s terminologickou povahou, která vznikají z důvodu výrazové úspornosti a jednoznačnosti – a která mívají synonyma pouze v případě

⁹ Píseň *Salám dobyvatel* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

¹⁰ Píseň *Dítě z popelnice* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

¹¹ Píseň *Legenda o špinavé rouře* (Kladivo pracuje na 110 %).

terminologických ekvivalentů. Objevují se typicky v lékařské a počítačové profesi. Oproti tomu slangismy se mohou jevit více citově, expresivně zabarvené a snaží se zvýraznit osobní vztah mluvčího k prostředí a jeho výjimečnosti. Vzhledem k tomu, že některé činnosti mohou být zároveň profesí i zájmem, je u některých slangů obtížné najít zřetelnou hranici mezi těmito specifickými výrazovými skupinami (Hubáček a Krčmová, 2017).

V textech kapely *Umbrtka* se hojně vyskytují slangové výrazy typické pro prostředí, ke kterému kapela tíhne v celé své tvorbě, a to k prostředí továren, každodenní dělnické reality, průmyslového komplexu či železnice. Jedním ze slangů, který se objevuje ve sledovaných textech, je proto slang železničářský. Ve *Slovníku nespisovné češtiny* (SNČ) je definován jako součást technického slangu, avšak je natolik specifický, že ho lze řadit do zvláštní skupiny. Charakter práce, ve které se lidé musejí spolehnout jeden na druhého a kde je vyžadována kvalifikace, přesná organizace a důsledné dodržování předpisů, vytvářel a vytváří typické předpoklady pro pocit profesionální sounáležitosti, což slang dále utvrzuje. Slang je v tomto oboru stabilní a mění se víceméně jen z důvodu vývoje techniky. I zde se však objevují výrazy s prvky jazykového vtípu (Hugo, 2006, s. 28).

Ve sledovaných textech se objevují zejména dva výrazy, které se k tomuto slangu řadí. Tím prvním a nejfrekventovanějším je *Laminátka*¹² a najdeme ho hned v několika textech. Jedná se o přezdívku elektrické lokomotivy, jejíž skříň je vyrobena ze skelných laminátů. V písni *Svitky plechu* je vyjmenován sled hned několika lokomotiv:

Pan Zlo byl v Ostravě, zrovna mi o tom psal

obdivoval z vlaku vlaky a lokomotivy

Čmeláci, šestikoláky, hrbatý, samý uhláky

svitky plechu, ocelové profily

*a do roka bude krotit laminátky*¹³

¹² Píseň *Laminátka* (Betonová opona, 2002), Píseň *Umbrtka Kat* (Úplná demontáž lidstva, 2009), Píseň *Svitky plechu* (Hlavní stroj 2016).

¹³ Píseň *Svitky plechu* (Hlavní stroj, 2016).

Další příklad patří taktéž to skupiny slangismů pojmenovávajících druh lokomotivy, v tomto případě *Sergej*¹⁴, což je dieselová lokomotiva sovětského původu. Ve všech případech jde o lokomotivy hojně využívané v nákladní dopravě a z hlediska jazyka se jedná o jev typický pro tuto slangovou oblast.

Většina hnacích vozidel je mezi železničními zaměstnanci a nadšenci místo číselného označení nazývána přezdívkami, což je motivováno zjednodušením pojmenování. Tato pojmenování jsou motivována obvykle na základě vnější podoby, nejčastějšího druhu využití nebo na základě specifického použitého materiálu. Nejčastější jsou však pojmenování podle vzhledu, například *rosnička*, parní lokomotiva v zeleném nátěru, *brejlovec*, jehož hranatá čelní skla opravdu připomínají brýle či drobnější parní lokomotiva *kafemlejnec*. V některých případech dokonce najdeme pro jeden stroj dvě různá slangová označení, např. *bardotka* a *zamračená* pro lokomotivy řady 751, která je populární díky vnější podobě čelní části se známou zpěvačkou a podle „zamračeného“ profilu střechy, *banán* a *krysa* pro řadu 151, opět podle vzhledu čela a celkového tvaru či nejmenší provozovaný, ale přesto hlučný motorový vůz řady 810 přezdívány *krabička*, *orchestrion*, *šukafon* nebo *skleník*.

V textech se také objevují výrazy typické pro dělnickou práci v továrnách a na směny. Slova jsme dohledali ve SsJČ. V tomto případě jde o slang řemeslnický (výraz *ponk*¹⁵ či *hasák*¹⁶). Dále se vyskytuje interslangismus (*u píchaček*¹⁷), což jsou výrazy, které sice původně měly užší vazbu na určitou sociální skupinu, ale postupem času zobecněly a nyní je považujeme za tzv. obecně slangové (Hubáček a Krčmová, 2017). Všechny tyto výrazy najdeme v *Malém slovníku českých slangů*.

4.2 Vrstva slov podle slohových příznaků

Vrstva slovní zásoby, která je charakterizovaná slohovými příznaky, se dále rozděluje na slova hovorová a slova knižní, termíny a poetismy. Vrstva hovorových slov se váže na mluvené projevy, oproti tomu jsou slova knižní spjatá s projevy psanými. Zatímco knižní

¹⁴ Píseň *Důlní prachmatická vozba* (Betonová opona, 2002)

¹⁵ Píseň *Dítě z popelnice* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

¹⁶ Píseň *Wratebrus Umbrtka* (Kladivo pracuje na 110 %).

¹⁷ Píseň *Stroje zůstanou* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

vrstva nebývá spojována s žádným funkčním stylem, vrstva hovorová se pojí s funkčním stylem hovorovým (Hoffmannová, 2017).

Termíny, nebo také odborné výrazy, jsou typické pro styl odborný, zatímco poetismy pro styl umělecký. Termíny vznikají za účelem být přesný a jednoznačný, chybí u nich citovost. Vrstva poetismů pak tvoří protipól tím, že postrádá znaky termínů a vyznačuje se expresivitou (Hauser, 1986, s. 29). Poetismům se nadále nebudeme více věnovat, protože se ve sledovaných textech neobjevují.

4.2.1 Slova hovorová a knižní

Ačkoliv slova hovorová bývají v písňových textech běžným jevem, zejména u rockových nebo punkových interpretů, v textech skupiny *Umbrtka* se vyskytují spíše výjimečně a nepatří zde mezi typické jevy v její tvorbě. Následující slova najdeme ve SNČ.

Typickým příkladem hovorového výrazu je slovo *strejc* ve verši *A usnul strejc ve vánici v lese*¹⁸ nebo slovo *chlápek* nacházející se v písni *Dispečer*.

Usedá k pivu navečer

Chlápek od měřidel

*Standardní dispečer*¹⁹

Dále se v textech objevují dvě slova, která jsou výsledkem univerbizace, tedy transformace víceslovného pojmenování v jednoslovné pojmenování. Jde o projev jazykové ekonomie a nejtypičtěji je tvořen adjektivem určujícím společně s určovaným substantivem (Hladká, 2017). Zde se jedná o výrazy *řetízák*²⁰ ve smyslu řetízkového kolotoče a *vaták*, tedy pracovní vatovaný kabát.

Ráno na staveništi jeřábník vousatý

*Ve vatáku oblečený o pravdě nemá potuchy*²¹

¹⁸ Píseň *Půjčovna strojů* (Komíny smrti, 2019).

¹⁹ Píseň *Dispečer* (Hlavní stroj, 2009).

²⁰ Píseň *Mlsat v jeřábu* (Komíny smrti, 2019).

²¹ Píseň *Umbrtka couvá* (Kladivo pracuje na 110 %, 2001).

Slova knižní se vyskytují v podobné míře jako hovorová slova. Jako příklady však můžeme uvést dva výrazy, které jsme si ověřili ve SSČ. Ve verši *jeřáb derviš břímě řemdih*²² je knižní výraz *břímě* součástí sledu dvouslabičných slov, což vytváří úderný rytmus. Tříslabičná současná varianta *břemeno* by tedy do tohoto rytmu nezapadala.

Následující výraz se objevuje v písni *Jaro nevidět*:

Prachmatické strojírenství

Pozemní to mraky – jaro nevidět

K tomu je slunce dobré

Jinak ne

*Pochváleno budiž – když zapadá*²³

Jde o knižní tvar slovesa *být*, dříve používaný v ustáleném spojení *pochválen bud'* (*Ježíš Kristus*), v tomto případě je podnětem, ke kterému se *budiž* vztahuje, zapadající slunce.

4.2.2 Termíny

Jak už bylo zmíněno, základní vlastností termínů je jejich jednoznačnost, přesnost a ustálenost. Neměly by být expresivní, homonymní a polysémní (mnohoznačné). Zpravidla se s nimi setkáme v konkrétních oborech, řemeslu nebo speciálním povolání a v exaktních vědách jsou nezbytné. Jde tedy o lexémy nutně popisné, a tedy i jednoznačné (Čermák, 2010, s. 132-133). Užívání termínů nebývá pro hudební texty v populární hudbě běžné, v tomto ohledu však patří tvorba *Umbrtky* mezi výjimky. Jak napovídá již často zmiňované prostředí továren, těžkého průmyslu a dalších specifických oborů, v jejich textech nejsou odborné výrazy nic neobvyklého.

Některé termíny se do jazyka dostávají přejímáním z jiných jazyků, např. hudební terminologie z italštiny (*piano, sonatina*) nebo anglická slova ve sportu (*sprint, ofsajd*). Co

²² Píseň *Mlsat v jeřábu* (Komíny smrti, 2019).

²³ Píseň *Jaro nevidět* (Jaro nevidět, 2011).

se týká písní kapely *Umbrtka*, najdeme v nich výraz *homunkuly*²⁴ pocházející z latiny (kol., 1897, s. 533) nebo výraz *kokily*²⁵ pocházející z francouzštiny (Červená, 2000, s. 137).

Poměrně častým způsobem tvoření termínů je skládání (Hauser, 1986, s. 36) a zde takových výrazů najdeme hned několik. Uvedené příklady jako z *kovošrotu*²⁶, *kovodělnému*²⁷, *kolomaz*²⁸ nebo *hlavohrud*²⁹ se nazývají složeniny vlastní a obsahují typický spojovací vokál *-o-* (Čechová, 1995, s. 81).

Nejčastějším způsobem, jakým se v češtině tvoří nové termíny, je odvozování příponami, to se uplatňuje napříč všemi obory (př. *poruchovost*, *třídička*, *rostlinář*) (Hauser, 1986, s. 36). Příklady takových výrazů najdeme v písni *Horizontář*, na jejímž konci se také objevuje další složenina vlastní:

*Můj děda byl **horizontář***

ve Škodových závodech

(...)

*Druhý děd byl **karuselář***

ve Škodových závodech

(...)

Když se mí dědové sešli

vždy se tuze pohádali

o smyslu

kovoobráběň³⁰

V textech najdeme také mnoho odborných názvů z oblasti dopravy a průmyslu:

Laminátka v noci v Plzni na nádraží spí

*Na **trolejích** blýská se, **koróna** srší*

²⁴ Píseň *Salám dobyvatel* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Píseň *Legenda o špinavé rouře* (Kladivo pracuje na 110 %, 2001).

²⁷ Píseň *Dítě z popelnice* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

²⁸ Píseň *Pod vlajkou dýmu* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

²⁹ Píseň *Šedá v úle* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

³⁰ Píseň *Horizontář* (Hlavní stroj, 2016).

*Napřahuji ruce k **pantografu***

Železniční opojení ve městě

*Vynucená slova, obrazy **trakce***

(...)

*Na **trolejovém** vedení bez **izolátorů***

Statisíce oprátek na sprejery a podobně

Pán se nepáře vůbec ani s jediným

*Visící odpadky, **25 Kilovolt**³¹*

Do stejné kategorie můžeme dále zařadit slova jako *v koncernech*³², *demontáž*³³, nebo biologický výraz *výtrusnice*, který je v následujícím verši součástí metafory na základě přenesení podobnosti hříbu jakožto organismu a hříbu atomového. Metaforám se však budeme blíže věnovat v další kapitole.

*Z **Temelína** roste **hřib***

*Překrásnou má **výtrusnici**³⁴*

Podstatnou část této vrstvy tvoří víceslovné termíny. Vznikají v důsledku potřeby, aby byl termín deskriptivní a maximálně vyjadřoval svůj obsah (Čermák, 2010, s. 134). V písňových textech kapely najdeme převážně víceslovné termíny ve smyslu kombinací lexémů, které se považují za termínové kolokace (Bozděchová, 2017). V následujícím textu jsou tyto kolokační termíny dále kombinovány s *proprii*, tedy jmény vlastními. Těm se budeme v samostatné kapitole podrobně věnovat.

Tandemový plynový motor Škoda z roku 1913

Dvouválcový parní stroj ČMK

Parní stroj Wolf Magdeburg

³¹ Píseň *Umbrtka kat* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

³² Píseň *Stroje zůstanou* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

³³ Píseň *Salám dobyvatel* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

³⁴ Píseň *Pod vlajkou dýmu* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

Parní těžní stroj Ringhoffer

Staré stroje na Ostravsku

Elektrárna Poděbrady

Stabilní motor Pekař a Vačkář

Stabilní motor Klíma – Brno

Stabilní motor Inž. Ron a Štefek

Parní stroj parníku Vyšehrad³⁵

4.3 Vrstva slov podle časové platnosti

Vrstva slov podle časových příznaků zahrnuje jak slova, která jsou již zastaralá, tak i nově vzniklé výrazy. Mezi slova zastaralá patří archaismy a historismy, neologismy pak pojmenovávají nová slova. Slovní zásoba se neustále vyvíjí, některá slova postupně mizí z užívání a jiná naopak do jazyka přibývají. Tento proces odráží především společenský vývoj, který vytváří potřebu nových pojmenování, zatímco zánik věcí nebo změny ve vztazích vedou k zastarávání či vymizení jiných výrazů. Hodnocení nových slov se neustále mění a není jednoduché, nové slovo nebývá pocíťováno jako nové příliš dlouho. O něco stabilnější je vrstva slov zastaralých, která se udržuje díky literatuře a povědomí starší generace (Hauser, 1986, s. 40–41).

Co se týče zastaralých slov ve sledovaných textech, našli jsme tři substantiva, která odpovídají této vrstvě slov a jejich charakteristiky jsme ověřili ve SSJČ. Prvními dvěma jsou *řemdih* a *věno*.

Takto vládu jako hrách přebírá nad strojem strach

Socha drká do řad předních, jeřáb derviš břímě řemdih

Agresivně rozrotuje, až ovívá bříza túje

Jak řetízák s vikinky za zvuků Falkenbach³⁶

³⁵ Píseň *Pod vlajkou dýmu* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

³⁶ Píseň *Mlsat v jeřábu* (Komíny smrti, 2019).

Výraz *řemdih* je v tomto textu motivováno udáváním rytmu, stejně jako výraz *břímě*, který jsme okomentovali v předchozí kapitole. Tím, že se nachází na konci verše, také tvoří rým se slovem *předních*.

Stejným způsobem je použito slovo *věno*, které tvoří rýmovou dvojici se slovem *zastaveno*:

Poopičí pinožení s trhnutím je zastaveno

*Lidská chátra dotančila, nikdo nechce její věno*³⁷

Dále jsme objevili jeden potenciální archaismus v písni *Pod vlajkou dýmu*:

Úderníci na lyžích přijíždějí po střechách

je-li právě zima

Úderníci na stromech vyskakují z pupenů

je-li právě jaro

Úderníci v trenýrkách prostupují ječmenem

je-li právě léto

Úderníci v zármutcích povstávají z alejí

je-li právě podzim

(...)

*Pod rukama úderníků ocelová vize síl*³⁸

Slovo *úderník* v období komunistického režimu v Československu označoval (zvl. ve výrobě) pracovníka dosahujícího vysokých výkonů. Zde ho považujeme za nastávající archaismus na základě tvrzení Čermáka, který uvádí takovéto totalitní lexémy jako příklady výrazů, jež v dnešní době již aktivně použít nelze (Čermák, 2010, s. 221).

³⁷ Píseň *Salám dobyvatel* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

³⁸ Píseň *Pod vlajkou dýmu* (Úplná demontáž lidstva, 2009)

4.3.1 Neologismy a okazionalismy

Neologismy jsou ve slovní zásobě považovány za pólový protiklad archaismů a historismů. Jsou to jednotky, které nesou příznak novosti. Obvykle označují nové jevy, které je potřeba jazykově uchopit, případně přeznačují již existující výrazy a vznikají tak synonyma. Původní výrazy se tak mohou stát archaismy. V užším pojetí se neologismy dělí na vlastní neologismy, což jsou ty jednotky, které mají perspektivu zařadit se do centra slovní zásoby a proniknou do povědomí všech mluvčích, na okazionalismy, autorská slova a potenciální lexémy (Janovec, 2013, s. 106).

Okazionální jednotky jsou takové lexémy, které obvykle nemají tendenci expandovat a dále se uplatňovat v jazyce. Většinou se pojí pouze s jedním či několika texty. O novost pojmenování jde v případě, kdy lexikální jednotky představují jistý typ potenciálních slov a kopírují určitý sémanticko-slovotvorný model (Janovec, 2013, s. 113). Autorská slova jsou vázaná především na umělecké texty a jsou spjaté s estetickou funkcí komunikátu (Janovec, 2013, s. 115). Martincová nicméně tvrdí, že autorské slovo a okazionalismus označuje totéž (Martincová, 2017), proto pro účely zjednodušení analýzy budeme pracovat s tímto výkladem a tyto termíny nebudeme rozlišovat.

V díle kapely *Umrška* se vyskytují především okazionalismy. Z části je to dané mírou jazykové hry autorů, ale také proto, že z uměleckých textů obecně pronikají neologismy do vyjadřování méně často než například z textů publicistických (Janovec, 2013, s. 107). Zároveň mají tyto výrazy v tvorbě kapely často povahu slovních hříček neboli kalambúrů díky tomu, že slouží jako prostředek aktualizace výrazu, kterým je nový výraz motivován (Jelínek, Vepřek, 2017).

Definici následujícího výrazu bylo možné dohledat alespoň v internetovém slovníku *Čeština 2.0*, a to slovo *liposukces*³⁹. Je zde definován jako „úspěšně provedené odsátí tuku“. Jde o spojení slov liposukce a success, které v překladu z angličtiny znamená úspěch. Termín se nevyskytuje pouze v písni *Umršky*, našli jsme ho i na sociální síti Instagram, kde ho použil zpěvák Vojtěch Dyk v příspěvku z července roku 2024 o své nové písni, v níž

³⁹ Píseň *Salám dobyvatel* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

se nachází verš *Dej si botox, facelift zadku, vyšpul a budeš mít okamžitě liposukces*.⁴⁰ Také mu lze porozumět i bez znalosti kontextu a má potenciál zařadit se do slovní zásoby širšího okruhu uživatelů, proto jej můžeme zařadit mezi neologismy.

Následující slova můžeme považovat za okazionalismy proto, že se je nepodařilo dohledat v SSČ ani v *Českém národním korpusu*. Můžeme tedy říct, že taková slova jsou tzv. hapax legomena, tedy slova, která se objevují v textu jen jednou a nejsou víckrát doložena. K nim se řadí právě také záměrné básnické okazionalismy (Hladká, Novotná, Karlíková, 2017).

Složené slovo *záměstí* se v následujícím textu objevuje jako výraz popisující oblast, která se nachází *za městem*. *Záměstí* najdeme také v souvislosti se stejnojmennou básnickou sbírkou Jana Němce, který je však členem kapely *Umbrtka* a vystupuje zde pod přezdívkou *Well*⁴¹. Vzhledem k tomu, že má v obou případech výraz stejný význam a je shodný i autor, považujeme jej stále za okazionalismus.

V tomto konkrétním případě jde o krajinu, ve které se snoubí příroda s prvky průmyslového areálu, ve které dominují siluety komínů připodobňované ke stromům:

Znovu se mi zdálo o záměstí

pálili jsme ohně

v chrámech betonu

a jedli choroše

z fabričních komínů.⁴²

V tomto případě se uplatňuje způsob tvoření slov pomocí cirkumfixu, což je druh afixu, který se skládá ze dvou částí. Jenda se připojuje před a druhá za kmen, jako například *ná-měst-í* (Osolsobě, 2017). Slovo *záměstí* navíc z podobnosti se slovem *náměstí* vychází, toto slovo bylo utvořeno stejným principem. Podobnost, kdy se slova liší jednou souhláskou, ale podobně znějí, můžeme také nazývat paronymií (Hladká, 2017). Paronyma jsou slova,

⁴⁰ Dyk, V.: *Instagramový příspěvek* [online]. 17. 7. 2024 [cit. 16. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.instagram.com/p/C9hllkYs9BT/>.

⁴¹ *Záměstí*. [online]. [cit. 17. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/zamesti/>

⁴² *Píseň Záměstí* (Hlavní stroj, 2016).

kteřá znějí podobně, ale liší se svým významem. Někdy však může dojít k významovému sblížení vlivem formální blízkosti (př. *hodně – hojně*) a také je běžným jevem, že podobně znějících dvojic slov se užívá jako slohového prostředku (Čechová, 1995, s. 48). V písňových textech, které jsou předmětem naší analýzy, je tento způsob ozvláštnění textu časným jevem a je mu věnována samostatná kapitola.

Dalším výrazem je slovo *přizdistáty* objevující se v písni *Práce, radost, válka*. Opět je zde zřejmá blízkost s podobně znějícím expresivním slovem *přizdisráči*, což dobře naznačuje negativní zabarvení výrazu. Výraz také můžeme považovat za spřežku. Spřežky, jinak také složeniny nevlastní, vznikají sloučením syntakticky spojených slov, přičemž tato spojení je možné opět rozdělit (Hauser, 1986, s. 151). Ovšem pokud jej rozdělíme a dostaneme spojení *při zdi stát*, nebude zamýšlený význam přesný. Píseň, ve které se výraz vyskytuje, je přednášen z pozice blíže neurčené autoritářské moci a *přizdistáty* jsou zde označovány země stojící proti této velmoci.⁴³ Je tedy vhodnější ponechat spojení v plurálu, tedy *při zdi státy*. Mohli bychom však říct, že jak slovo *státy* ve významu země, tak i *stát* jakožto sloveso mohou být v tomto spojení významově správně, tedy *státy stojící při zdi*.

Vidiš ty máselné přizdistáty?

*Chybí jim jistota jištěná dráty.*⁴⁴

Jedním z nejčastěji skloňovaných výrazů v tvorbě *Umbřtky* je tzv. *prachmatismus*, který byl vytvořen pro potřeby filozofie a estetického sdělení kapely a mimo její tvorbu se v podstatě nevyskytuje. Má tudíž rysy okazionalismu a nepředpokládáme, že by se rozšířil mimo tento konkrétní kontext. *Prachmatismus* odráží specifickou filozofii *Umbřtky*, tj. oslava každodenní rutiny, prachu, industriální šedi a práce. Význam slova je tedy hluboce zakořeněn v kontextu kapely a jejího poselství.

V rozhovoru pro internetový magazín Metalopolis z roku 2002 se k vysvětlení pojmu vyjádřil zpěvák a baskytarista *Well*: „Texty píší všichni členové *Umbřtky*, každý svým osobitým stylem přispívá k monumentálnímu celku. Objeví-li se v textu některého z nás

⁴³ JOHAN. *Umbřtka – Bud'te na sebe hodní, my budeme zlí za vás*. [online]. In: Fobiazine.net. 12. 2. 2017. [cit. 3. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.fobiazine.net/article/10009/umbřtka-budte-na-sebe-hodni-my-budeme-zli-za-vas>.

⁴⁴ Píseň *Práce, radost, válka* (Hlavní stroj, 2016).

nová tažná idea (např. Tajné cesty komínů ve stejnojmenné skladbě na albu Betonová opona), bývá leckdy zmíněna, využita či převzradlena v pozdějším textu jiného prachmatika (Lesní kovovýroba na téže albu). Textovou složkou šedého metalu takto prochází řada proudů, vzájemně se proplétajících, doplňujících a ve výsostně prachmatických momentech dokonce popírajících. (...) Prachmatismus je světonázor, umělecký směr, je to vyznání.“⁴⁵

Výraz je tedy spojením slov *prach* a *pragmatismus*. Prach zde může symbolizovat něco obyčejného, špinavého, zdánlivě bezvýznamného, avšak zároveň něčeho pěvně zakotveného v realitě každodenního života. Pragmatismus⁴⁶ je filozofický směr orientovaný na praktické výsledky a užitečnost myšlenek, který zde může odkazovat na životní filozofii oslavující praktičnost. Zvukovou podobnost mezi slovy pragmatismus a prachmatismus a jejich částečnou významovou shodu můžeme opět nazvat paronymií.

Od tohoto základního tvaru pojmu jsou v textech často odvozeny další tvary substantiv a adjektiv. Například v písni *Důlní prachmatická vozba* se objevují spojení jako *zavítám do kraje prachmatického souznění, prachmatická atmosféra, naplněn bezbožným hloubením cítím prachmatickou sílu* nebo *touha prachmatiků*.⁴⁷ Tento termín se však objevuje hned v několika písních.

Prachmatické strojírenství

*Pozemní to mraky – jaro nevidět*⁴⁸

V následující sloce se navíc nachází paronymum *melancholidské*, jehož zvuková podoba je shodná se slovem *melancholické*, kterým je toto slovo také motivováno.

V melancholidské nádheře

Dělníci ráno ve vlacích dospávají

A jako v prachmatické opeře

⁴⁵ Metalopolis, *UMBRTKA – Temný přízrak plzeňských stok (rozhovor s tvůrci projektu)*, 2002. [online] [cit. 15. 10. 2024]. Dostupné z: [https://www.metalopolis.net/articles/723/UMBRTKA-Temny-prizrak-plzenskych-stok-\(rozhovor-s-tvurci-projektu\)/](https://www.metalopolis.net/articles/723/UMBRTKA-Temny-prizrak-plzenskych-stok-(rozhovor-s-tvurci-projektu)/)

⁴⁶ *Pragmatismus* [online]. [cit. 14. 11. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Pragmatismus>.

⁴⁷ Píseň *Důlní prachmatická vozba* (Betonová opona, 2002).

⁴⁸ Píseň *Jaro nevidět* (Jaro nevidět, 2011).

*Osivo pro práci zakládají*⁴⁹

Od prachmatismu je dále odvozen výraz *prachvedoucí*.⁵⁰ Domníváme se, že autoři textů předpokládají určitou znalost termínu *prachmatismus* u posluchačů *Umbrtky*, a tudíž i to, že odvozeným slovům porozumějí bez dalšího konkrétního vysvětlení. Stále je však malá pravděpodobnost, že by se takovýto okazionalismus mohl rozšířit mimo tuto poměrně malou skupinu uživatelů.

V textech se objevuje také řada složených slov. Jsou to například složeniny *skartostát*⁵¹, *vlakovíly*⁵², *vlakovlak*⁵³, *ohlovlak*⁵⁴, *prejtonosné*⁵⁵, *prejtuvčely*⁵⁶, *stromobrana*⁵⁷ nebo *strojořadí*⁵⁸. V posledních dvou jmenovaných výrazech najdeme navíc paronymii se slovy *domobrana* a *stromořadí*, jejichž vztahy se významově částečně shodují. Všechna tato složená slova mají společný rys, jsou to složeniny vlastní a opět obsahují spojovací vokál -*o-*, *řidčeji -u-* (Čechová, 1995, s. 81), stejně jako tomu je u složenin odborných názvů uvedených dříve. Takové složeniny na rozdíl od složenin nevlastních neboli spřežek nelze rozdělit na volné spojení slov. Obvykle alespoň jedna z jejich částí netvoří sama o sobě slovo a existuje pouze ve složenině. První část složenin bývá samohláskou -*o* zakončena nejčastěji, např. *plynoměr* nebo *velkoměsto*. Kompozicí, tedy skládáním, vznikají pouze substantiva a adjektiva (Hauser, 1986, s. 151). V excerpovaných textech se jedná vždy o substantiva.

Autorská slova s povahou proprií

Zajímavé jsou příklady autorských slov, která mají povahu proprií, tedy názvů vlastních. V textech *Umbrtky* se vyskytují hned dva výčty takovýchto uměle vytvořených názvů. Funkcí proprií je nazvat a identifikovat objekt jako jediný svého druhu, nemá významový obsah (Čechová, 1995, s. 54). Propriím samotným se budeme věnovat později v samostatné kapitole.

⁴⁹ Píseň *Práce rodí hrdiny* (Betonová opona, 2002).

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Píseň *Mlsat v jeřábu* (Komíny smrti, 2019).

⁵² Píseň *Pod vlajkou dýmu* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

⁵³ Píseň *Trolej* (Kladivo pracuje na 110 %, 2001).

⁵⁴ Píseň *Laminátka* (Betonová opona, 2002).

⁵⁵ Píseň *Šedá v úle* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Píseň *Svědkové Umbrtkovi (Stromobrana)* (Kladivo pracuje na 110 %, 2001).

⁵⁸ Píseň *Tajné cesty komínů* (Betonová opona, 2002).

V písni *Klement Zvradlav Umbrtka* najdeme výrazy s povahou jmen osobních:

***Umbrdle, Drathyr, Wrakub, Svitozmar, Cihloděj,
Kazistav, Erordon, Umbrdrun, Wratebrus, Práchym,
Zdistav, Skartoslav, Betoným, Nora Umbrtka⁵⁹,
Jeronýma Umbrtka, Věra Umbrtka, Šedlana Umbrtka,
Pletistava Umbrtka, Hraběnka Klotylida Umbrtka,
Klement, Zvradlav, Skartoborec, Ledoprořez,
Boris Umbtkov, Umbrdle⁶⁰***

Podobně je tomu v písni *Umbrtka kat*, kde se několik jmen z předchozího jmenovaného textu opakuje:

***Strojžvart, Betoným, Skartler, Volvorod
Svitozmar, Práchym, Boris, Erordon
Wrakub, Skartoborec, Drathyr, Then-Kraath
Strubard, Cihloděj, Klotylida, Kazistav⁶¹***

Ve stejné písni najdeme i slova s povahou vlastních jmen místních:

***Zvradlany, Bokov, Umbrdwar, Skartohrad
Vlakorov, Šedleňany, Šroubov, Prácechov
Strója, Popelaje, Lomnovka, Těžníř
Trolejná, Zvradlenec, Zmetná, Umbrdlín⁶²***

Jak je z výše uvedených jmen zřejmé, jsou povětšinou motivována slovy jako *skart*, *beton*, *prach*, *šed'*, *stroj*, *cihla*, *pletivo*, *vlak*, *trolej*, *těžní*, *zmetek*, *popel*, *práce* apod., což jsou motivy, které jsou v tvorbě *Umbrtky* běžné a jsou pro ni typické. Zajímavá je také náhrada

⁵⁹ Samotné jméno *Umbrtka* do této vrstvy nepočítáme. Vzhledem k tomu, že jej považujeme za jméno vlastní ve smyslu jména hudební skupiny, zahrnujeme jej do kapitoly věnované propriím jako takovým.

⁶⁰ Píseň *Klement Zvradlav Umbrtka* (Kladivo pracuje na 110 %, 2001).

⁶¹ Píseň *Umbrtka kat* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

⁶² Tamtéž.

hlásky *l* za *t* ve jménech jako *Kazistav*, *Zdistav* a *Pletistava*. Kromě originálně vytvořené první části jména je tím ozvláštěna i část druhá a běžně užívané části jména -slav, -slava, jež jsou tvořeny od slova sláva, slavit, jsou nahrazeny částmi -stav, -stava, což může být motivováno slovem stavit ve smyslu spojit tavením nebo stavět.

Jméno *Then-Kraath* bude pravděpodobně motivované pseudonymem švédského hudebníka, který si říká *Kraath*⁶³, přičemž zvuková podoba celého jména poté zní stejně, jako české slovo *tenkrát*.

Jména *Zvradlav* a *Zvradlany* vychází z dalšího okazionálního výrazu vytvořeného členy kapely, a sice *zvradla*. Abychom se pokusili tento výraz vysvětlit, budeme citovat hudebníka *Morbivoda*, který je frontmanem *Umbrtky*, ale působí také v několika dalších kapelách a tento termín popisuje v souvislosti se svou skupinou *Stíny plamenů*: „**Zvradla** jsou místa (eventuálně místnosti) ve starých stokách, kde se za obrovského hluku mísí odpadní voda s krví, stoky přivádějí špínu ze všech stran, všechno se to tam zběsile mele a deformuje (tzn. **zvradlí**). Na **zvradlech** je zdánlivý zmatek, je to však velice specifický „**zvradelní**“ řád.“⁶⁴

Slova od tohoto okazionalismu odvozená se tedy mohou vyskytovat jako různé slovní druhy. Můžeme se také domnívat, jaká konkrétní slova mohla být motivací pro utvoření tohoto výrazu. Při hledání jeho původu se nabízí spojení slov *zvracet* či *zvracení*, čemuž napovídá hudebníkův popis místa, kde se *zvradla* nacházejí, a dále spojení se slovem *hradla*, což jsou místa se zabezpečovacím zařízením pro určený úsek železniční trati (Červená, 2000, s. 101). Můžeme říct, že slova *hradla* a *zvradla* se částečně významově shodují, protože obojí zajišťuje nějaký řád. Tato etymologie slova však není nikde doložena, proto nelze tuto tezi potvrdit.

4.4 Vrstva expresivních slov

Vrstva slov expresivních zahrnuje slova, která mají výrazný emocionální náboj a dokážou vyjádřit silné emoce, nálady nebo postoje. Tato slova často slouží k dodání určitého charakteru či osobitosti sdělení a mohou vyjadřovat jak pozitivní, tak negativní emoce.

⁶³ Kraath [online]. [cit. 17. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.metal-archives.com/artists/Kraath/9995>.

⁶⁴ *Stíny plamenů* [online]. [cit. 17. 11. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/St%C3%ADny_plamen%C5%AF

Umožňují vyjádřit odstíny emocí, které neutrální slovní zásoba nedokáže tak snadno zprostředkovat.

Expresi můžeme vyjadřovat pomocí všech základních jazykových rovin. Křístek uvádí jako příklad slova, u nichž se vyskytují méně časté hláskové skupiny (*čmuchat, hňup*), čímž se vytvářejí tzv. eufonní, tj. příjemně znějící slova, a slova kakofonní, nelibozvučná. Expresivní výrazy se také tvoří slovotvornými prostředky, často pomocí sufixů. Tvoří se jimi slova zdobnělá a slova zveličelá. U zdobnělin se obvykle přidává expresivní příznak kladný, například u slova *kočička*, v menší míře se však vykytují i zdobnělá slova s negativním příznakem, jako ve slově *přítelíček* (Hauser, 1986, s. 49).

Expresiva můžeme dále rozlišovat na *vulgarismy*, *dysfemismy* (*pejorativa*), *dětská slova*, *deminutiva* a *augmentativa*. Dále sem patří ještě *eufemismy* a *hypokoristika*, tedy expresivní varianty neutrálních vlastních jmen (Křístek, 2017). Těm se ale věnovat nebudeme, protože se ve sledovaných textech neobjevují. Hauser rozlišuje slova podle toho, jestli mají příznak citově pozitivní nebo negativní (Hauser, 1986, s. 50). Podle této klasifikace budeme dále rozlišovat, a sice vulgarismy a zhrubělá slova jako příznakově negativní, a na druhé straně deminutiva a dětská slova jako příznakově pozitivní, přestože u zdobnělin, jak už bylo zmíněno, není hranice mezi kladným a záporným příznakem zcela zřetelná.

4.4.1 Vulgarismy a slova zhrubělá

Vulgarismy jsou vrstvou expresivních slov, která se vyznačují výrazně negativním emocionálním nábojem a často hrubostí či společenskou nevhodností. Vulgarismy jsou jazykové prostředky používané k vyjádření silných emocí, jako je hněv, pohrdání, frustrace nebo intenzivní zdůraznění. Jejich používání bývá v mnoha kulturách považováno za neslušné nebo tabuizované. Vulgarismy je možné dále rozdělit podle toho, s čím souvisejí nebo co označují. Patří sem například výrazy související se sexuálním aktem a lidskými genitáliemi, vylučováním, jiné souvisejí s urážením žen, označují osoby podle zvířat, mají svůj původ v náboženství apod. (Jelínek a Vepřek, 2017).

V textech skupiny *Umrška* se neobjevuje velké množství vulgarismů a nelze říct, že by bylo jejich využívání pro texty typické. Přesto však několik výrazu najdeme. Budeme jim

v této práci věnovat prostor právě proto, že v tvorbě nejsou nadužívány a v kontrastu s ostatními texty působí překvapivě. Všechna zmíněná slova jsme dohledali ve SNČ.

Můžeme zmínit následující užití výrazu pro *výkaly* (Hugo, 2006, s. 156):

Výtah to je místo smradu

*Parfémem se zhyzdilo i **hovno***

Už ani lejna nemají vkus⁶⁵

O pejorativním výrazu *prdel* označujícím zadek či hýždě (Hugo, 2006, s. 301) pojednává píseň *Pozadí*, jejíž název je v tomto případě eufemismem, tedy slovem, které se snaží nahradit nevhodný výraz umírněnější variantou (Hladká, 2017):

*Lidský pohyb není nežli přesouváním **prdelí**,*

které si nás vypěstily a na nichž jsme ustrnuli.

(...)

Prdel – prdel.

Skrývá se v ní víc

nežli roztržité střevní sovy vývržek.

(...)

Není pravdou, že se kousl do ocasu had:

*v pohlcení opačném si do **prdele** spad.⁶⁶*

Ve skladbě *Skličení* pojednávající o strachu z klíčů, kterým trpí jeden ze členů kapely⁶⁷, se objevuje další vulgarismus motivovaný výkaly (Hugo, 2006, s. 441), a to ve slovním spojení *zasraný klíče*⁶⁸. Ve skladbě *Mám neustále v srdci Umbrtku* najdeme spojení *množství kreténů*⁶⁹. Tento výraz se do češtiny dostal z lékařské terminologie, nicméně původ

⁶⁵ Píseň *Teplárenský okruh* (Betonová opona, 2002).

⁶⁶ Píseň *Pozadí* (Hlavní stroj, 2016).

⁶⁷ JOHAN. *Umbrtka – Bud'te na sebe hodní, my budeme zlí za vás*. [online]. In: Fobiazine.net. 12. 2. 2017. [cit. 16. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.fobiazine.net/article/10009/umbrtka-budte-na-sebe-hodni-my-budeme-zli-za-vas>.

⁶⁸ Píseň *Skličení* (Hlavní stroj, 2016).

⁶⁹ Píseň *Mám neustále v srdci Umbrtku* (Kladivo pracuje na 110 %, 2001).

najdeme až ve francouzštině a latině ve slově označujícím křesťana či venkovana (Hugo, 2006, s. 197).

Dalším slovem je nadávka *dacan*. V písni je užita jako rým se slovesem *dostanu* a s iniciálovou zkratkou *CAN*, která je složena z počátečních písmen názvu plzeňského *Centrálního autobusového nádraží* a jejíž zvuková realizace je tvořena českou výslovností těchto písmen. Zkratky iniciálové, jinak také akronyma, se obvykle zapisují sdružením velkých písmen a bez teček (Jelínek, 2017).

*Není mi dobře po ránu na **CANu***

Přemýšlím, kam se chci dostat

a kam se dostanu

*Bufet plný **dacanů**, tu kupuji si řáholecký salát*

Když tu kupu jím, cítím zatuchlost Rumcajsových nálad

Jsou mrzuté a prošlé, a já se musím ptát:

Jak mohl být jičínský švec vetkán v tento řád

*Jak se mohl **loupežníček** změnit na salát*

Na bázi majonézy a měkkého salámu?⁷⁰

V tomto úryvku najdeme také deminutivum *loupežníček*, této vrstvě se však budeme věnovat v samostatné podkapitole.

Mezi další hanlivá slova můžeme zařadit slova jako *tupá*, pokud mluvíme o člověku, nebo pejorativní slovní spojení *halda bab*.

***Tupá** torza se hlásí v továrně*

U píchaček si povídají⁷¹

⁷⁰ Píseň *Salám dobyvatel* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

⁷¹ Píseň *Stroje zůstanou* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

A dodávkou půjčenou přijíždí halda bab pracovních

Špitají si o nevěře⁷²

V obou případech zvolené výrazy působí stejně a jejich účelem je vyjádřit se negativně o větší skupině pracujících lidí.

4.4.2 Slova s pozitivním příznakem a deminutiva

Jedním z výrazů, který má pozitivní příznak, je *papání* ze stejnojmenné písně a řadíme jej k dětským slovům, která se běžně používají v rozhovoru s dětmi. V textu tvoří rým se slovem *západ*, a protože je takový výraz pro texty *Umbrtky* poměrně netypický, působí zejména v kombinaci ve zpívané podobě charakteristické pro žánr black metal jako obohacení textu.

Vím, že se vrátím. Kde jinde papat?

Pro lásku k bufetu opustím západ.⁷³

Slovo se navíc v textu objevuje několikrát, a to jako substantivum *papání*, verba *papá*, *papej* a infinitiv *papat*. V jedné sloce navíc najdeme toto dětské slovo v posloupnosti s dalšími slovy začínajícími na souhlásku *p*, čímž vzniká aliterace. Ta se využívá v poezii pro svou schopnost snadného zapamatování, nebo také pro svou eufonickou funkci (Karlík, Grepl, Mareš, 2017).

Papej to parádní

papání pomalu.⁷⁴

Jak už jsme naznačili ve vyňatém textu z písně *Salám dobyvatel* výše, najdeme v něm deminutivum *loupežníček*, které má však spíše znevažující, záporný význam, podobně jako třeba *sousedíček* nebo *uměníčko*. Jeho expresivní příznak tedy neslouží k popisu něčeho malého jako u jiných zdobných slov (Hauser, 1986, s. 49). *Loupežníčkem* se zde myslí pohádková postava Rumcajse, který je z podstaty pohádkové bytosti vykreslován pozitivně, ačkoliv jde o loupežníka. V kontextu písně to tedy není deminutivum se zcela znevažujícím, negativním příznakem.

⁷² Píseň *Půjčovna strojů* (Komíny smrti, 2019).

⁷³ Píseň *Papání* (Komíny smrti, 2019).

⁷⁴ Tamtéž.

Naopak *brouček* v dalším písňovém textu je zcela pozitivního rázu a slouží k vytvoření kontrastu ve verši *Žije tu **brouček**, žije tu vrut⁷⁵*, kde symbolizuje přírodu v soužití s průmyslem a technikou.

⁷⁵ Píseň *Lesní kovovýroba* (Betonová opona, 2002).

5 Slovní hříčky

Slovní hříčka, označována také pojmem *kalambúr*, je jazykový prostředek, který oživuje vyjádření. Je založena buď na zvukové (případně grafické) podobnosti slov či slovních spojení s odlišnými významy, nebo na připomenutí původního významu slova, který byl zastřen jeho významovým posunem (Jelínek, Vepřek, 2017). Kalambúry se často opírají o dvojsmysly. Jsou součástí textu zcela záměrně a jsou díky tomu interpretovány jako skutečný úmysl tvůrce, nikoli jako chyba. Jejich účelem je pobavit a často využívají ironii. V případě, že se v jazyce automatizují, stávají se frazémy, tedy ustálenými slovními spojeními (Jelínek, Vepřek, 2017).

Existuje několik způsobů, jakými slovní hříčky vznikají. Mnohdy jde o případy víceznačnosti. Tu *Nový encyklopedický slovník češtiny* (NESČ) definuje jako „*Asymetrický vztah, kdy jedné izolované jazykové formě odpovídá více než jedna interpretace. Týká se všech jaz. rovin nesoucích význam.*“ (Hladká, 2017). Patří sem homonymie a polysémie. Odlišit hranici mezi těmito případy může být někdy obtížné, pokud je jejich společný původ zastřený. Pro tento jev se používá termín rozpad polysémie. Dalším častým způsobem tvoření hříček je paronomázie, tedy spojování slov tvořených ze stejného základu nebo slov, která jsou zvukově podobná (Jelínek, Vepřek, 2017).

5.1 Homonymie

Homonyma jsou slova, která mají stejnou formu, ale liší se svým významem (Hauser, 1986, s. 79). Nejčastěji se setkáme s homonymií lexikální, dále však může vznikat také prostředky syntaktickými a morfologickými (Hladká, 2017). Podle rozsahu můžeme homonyma rozlišovat na úplná a částečná. Úplná homonyma se shodují ve všech mluvnických tvarech, částečná pouze v některých. Oba tyto druhy řadíme k tzv. homonymům *pravým*, protože se shodují ve zvukové i v grafické podobě. Slova, která mají shodu pouze v některém způsobu realizace, se nazývají homonyma *nepravá* (Hauser, 1986, s. 83).

Nepravá homonyma dále rozdělujeme na *homografy*, které se shodují v podobě grafické, ale ve zvukové se liší (*panický – panika* i *panic*), a na *homofony*, které mají shodu naopak (*být – bít*). Posledním typem jsou *homonyma mezislovní*. Ta jsou tvořena na jedné

straně slovem a na druhé straně spojením slov nebo předložkovou vazbou (*dohry – do hry*) (Hauser, 1986, s. 83).

V písni *Papání* najdeme verš *Kuřecí čtvrtky a hovězí pátky*⁷⁶, ve kterém se přenáší význam feminina *čtvrťka* na maskulinum *čtvrtek*. Kuřecí čtvrtky je ustálené slovní spojení označující část kuřete, ale v souvislosti s dny v týdnu se význam slova mění. Dále pokud něco rozdělíme na čtvrtky, vzniknou tímto způsobem čtyři kusy. Čtvrtek je zároveň čtvrtým dnem v týdnu, původ obou slov tedy najdeme ve stejném základu. Zde se také mění jmenný rod a shodu najdeme pouze v nominativu plurálu, proto se jedná o částečnou homonymii.

Případ shodné homonymie najdeme ve verši *Touží se utkat, byť ztratili přízi*⁷⁷. Pokud se někdo bude chtít *utkat* (a v tomto smyslu musí být sloveso se zvratným zájmenem *se*), bude mít na mysli souboj, utkání. Rozvíjející druhá věta však napovídá druhý význam slovesa *utkat*, a to díky spojení se slovem *příze*, ze které se tká, přede.

Třetím příkladem je celá skladba *Skličení*, především samotný její název. Toto verbální substantivum SSČ vysvětluje jako zbavení radosti nebo tíseň. Podobně jako u předchozích příkladů je i tady správný význam dvojí, a to jak ten první, který je zřejmý a dohledatelný ve slovnících, tak i druhý, méně tušený význam, který je třeba odvodit až z kontextu písňového textu. Jak jsme již vysvětlili v kapitole o vulgarismech, tato píseň pojednává o strachu z klíčů. Výraz se tedy dá interpretovat dvojím způsobem, resp. jako *skličení z klíčů*.

Nenávidím klíče všech velikostí

Forem účelů

Skličén klíči

Dusím vztek a zášť

Skličén klíči

Třetinu života

Zamykáš odmykáš

Klíče smrdí

Jak tyče v tramvajích

⁷⁶ Píseň *Papání* (Komíny smrti, 2019).

⁷⁷ Píseň *Práce, radost, válka* (Hlavní stroj, 2016).

*Klíče smrdí
Jako kovové peníze⁷⁸*

5.2 Polysémie

Polysémní slova jsou společně s homonymy případy víceznačnosti, od homonym se však liší tím, že se významy dvou shodných forem dají odvodit jeden od druhého (Hauser, 1986, s. 79). Používá se také termín mnohovýznamovost. Tato vlastnost u slov obvykle nezpůsobuje nedorozumění, protože slova nejsou izolovaná a jejich zvolený význam je tak přirozeně odvoditelný z kontextu.

Pro přenesení významu slouží metafora. Nekula v NESČ píše, že: „u této sémantické figury dochází ke vztažení pojmenování určité skutečnosti na podobnou skutečnost v jiné oblasti (teorie přenosu) s tím, že je mezi oběma – např. na základě jejich tvaru, vlastností, umístění, funkce apod. – vztah podobnosti, resp. že se takový vztah adaptací a posunem významu vytváří.“ (Nekula, 2017).

V textech Umbrtky najdeme metaforický význam slovesa *rozptylovat (se)*. V těchto případech se označení konkrétních dějů přenášejí na abstraktní denotáty (např. *líčit* stěnu – *líčit* událost) (Hauser, 1986, s. 73). Podle SSČ má toto verbum několik významů, z následujícího výňatku textu vyplývají tyto: rozptylovat ve smyslu odvádět pozornost a rozptylovat jako rozprášit nebo rozmetat po malých částech. Společný původ tak najdeme v rozehnutí, roztroušení fyzických částí i pozornosti. *Český etymologický slovník* však uvádí, že původ tohoto slova je nejasný (Rejzek, 2015, s. 603). V posledním verši se zde navíc objevuje eufonie ve spojení interjekce a substantiva *Rup a trup*, tu jsme již probrali v kapitole o expresivech.

*Mlsání, to rozptyluje, ba i těla po okolí
Trochu sněží, vítr duje, vnitřní pnutí hmotu bolí
Rup a trup se odděluje⁷⁹*

⁷⁸ Píseň *Skličení* (Hlavní stroj, 2016).

⁷⁹ Píseň *Mlsat v jeřábu* (Komíny smrti, 2019).

V písni *Salám Dobyvatel* najdeme v části, kde je charakterizována ústřední postava tvorby kapely *pan Umbrtka*, zajímavou metaforu substantiva v plurálu *linky*. Linky, které se nanáší kolem očí, zpravidla označují druh líčení, tady jsou ale v silném kontrastu s linkami demontážními, což podtrhuje vzezření boha dělnického lidu, o kterém v písni jde.

Hrstku startek rozdrcených pokuřuje z dýmky
Kolem očí nanesené demontážní linky⁸⁰

5.3 Paronomázie

Paronyma jsou blízká homonymii, ale liší se v některých rysech, např. v délce (*vina – vína*) (Hauser, 1986, s. 84). U paronomázie se jedná se o spojení dvou slov různých významů, která mají podobnou fonetickou realizaci. Účelem použití takových figur je vytváření slovních hříček (Karlík, 2017).

V tvorbě hudební skupiny *Umbrtka* je tento způsob tvoření slovních hříček typický. Objevují se případy, kdy je rozdíl ve dvojici slov pouze v kvantitě nebo v kvalitě hlásky.

A co náš pán Umbrtka? Se jistě nyní mnohý táže
*Aniž by si o to řekl, je z něj démon demontáže!*⁸¹

Jeřáb z výše usazuje sochu Pána do bezu
*Hudba hraje, žasnou davy, kolabuje **doprava***
Sochu svírá kolem krku tlustý špagát nerez
*Neznalý by mohl pravit: hle, probíhá **poprava***⁸²

Zajímavou kombinací je paronymická dvojice tvořící rým v následující sloce:

*A my to víme a víme, že **Pán to ví.***
*Proti nám stojí jen mlynáři **pantoví,***

⁸⁰ Píseň *Salám dobyvatel* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Píseň *Mlsat v jeřábu* (Komíny smrti, 2019).

*ba ani nestojí: postávají.*⁸³

Paronymie je velmi blízká homonymii, tento příklad je podobný homonymii mezislovní a slovní dvojice se liší pouze kvantitou samohlásky *a* ve slově *pán* a části slova *pan-*. Mlynáři pantoví jsou v tomto případě ti, kteří melou pantem.⁸⁴ Slovní hříčka tedy vychází z idiomu, což je ustálená fráze, která má dva významy, z nichž je důležitý až ten druhý, přenesený, nikoliv význam doslovný (Medová, 2017).

Dalšími příklady jsou kombinace slov, které se liší v několika hláskách a stojí v jednom verši za sebou, což vytváří eufonii:

*Uctívejte **disciplínu splínu***

*v **koncových koncernech***⁸⁵

Látají marně a marně laji⁸⁶

*Vykvetou **ocúny odsunů***⁸⁷

⁸³ Píseň *Práce, radost, válka* (Hlavní stroj, 2016).

⁸⁴ JOHAN. *Umbrtka – Bud'te na sebe hodní, my budeme zlí za vás*. [online]. In: Fobiazine.net. 12. 2. 2017. [cit. 27. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.fobiazine.net/article/10009/umbrtka-budte-na-sebe-hodni-my-budeme-zli-za-vas>.

⁸⁵ Píseň *Stroje zůstanou* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

⁸⁶ Píseň *Práce, radost, válka* (Hlavní stroj, 2016).

⁸⁷ Tamtéž.

6 Frazeologie

Frazém a idiom je spojení dvou prvků, které fungují určitým způsobem pouze v tomto konkrétním spojení. V jiném spojení se buď nevyskytuje, nebo nefunguje stejně ve stejném významu (Filipec, Čermák, 1985, s. 177). Mezi hlavní znaky frazémů patří metaforičnost, expresivnost, ustálenost a uchovávání archaismů (Karlík, 2012, s. 71). Patří mezi ně výrazy větné, slovesné a neslovesné a přirovnání.

6.1 Frazémy a metafory

V textech kapely *Umbrtka* najdeme různé typy frazémů. Zajímavý příklad variace nevětného frazému je v úryvku *lezeme vazkým bahnem ozlomvaz*⁸⁸, který je kombinací slangismu z hereckého či sportovního prostředí (SSJČ) *zlom vaz* a výrazu *o sto šest/ostošest* (Čermák, Hronek, Machač, 1988).

Dále jsou v písních upravené frazémy jako například *žena za katapultem*⁸⁹, což odkazuje na český seriál *Žena za pultem*, nebo ve verši *bude to bolet skoro jako prase*⁹⁰ vyjádření velké bolesti (*bolet jako prase*). V písni *Svitky plechu* se nachází oxymórní spojení ve verši *Elektrická zařízení hoří i při vypnutém proudu*⁹¹. Oxymóron neboli protimluv je figura, ve které jsou slova, jejichž významy se navzájem vylučují (Jelínek, Vepřek, 2017).

V textem najdeme také mnoho metafor, uvedeme například *Tváře na kost ošlehané*⁹², což vyjadřuje rysy v tváři člověka, které mohou být zhrublé např. prací, větrem, nelze však chápat toto spojení doslovně. Podobným způsobem je motivováno spojení *Paměťmi pohlcen*⁹³ v písni *Dílna*.

Ve stejné písni se objevuje personifikace, tedy druh metafory, kdy se vlastnosti a děje charakteristické pro člověka přisuzují neživým předmětům či zvířatům (Jelínek, 2017). Jedná se o verš *Dům žil obchodem i prací*⁹⁴, kdy se životnost přenáší na slovo *dům*, a to zastupuje lidi, kteří v něm žili. Dalšími příklady personifikace jsou spojení *Krváci*

⁸⁸ Píseň *Pozadí* (Hlavní stroj, 2016).

⁸⁹ Píseň *Salám dobyvatel* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

⁹⁰ Píseň *Roudenský okruh* (Komíny smrti, 2019).

⁹¹ Píseň *Svitky plechu* (Hlavní stroj, 2016).

⁹² Píseň *Pod vlajkou dýmu* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

⁹³ Píseň *Dílna* (Komíny smrti, 2019).

⁹⁴ Tamtéž.

*průmyslová okna*⁹⁵, *Laminátka v noci v Plzni na nádraží spí*⁹⁶, *Vysoké topoly u řeky Úslavy nás drží za vlasy*⁹⁷ nebo dvě spojení v písni *Pod vlajkou dýmu*:

Cihly nikdy nepřestaly pět o jeho slávě
*Cihly nikdy neutichly, to jen vy jste hluší*⁹⁸

Dalším běžným jevem v textech jsou přirovnání. Ta se svým charakterem podobají metaforám, na rozdíl od nich je však vyjádření podobnosti explicitní. Obvykle se tvoří za pomoci konjunkce *jako* nebo *než* (Čermák, Hladká, 2017). V analyzovaných textech písni najdeme přirovnání jako *Pěsti jako kladivouny*⁹⁹ nebo *Řev náš, co zní jako z ampliónu*¹⁰⁰.

V následujícím výňatku z písni *Teplárenský okruh* najdeme hned několik jevů, které jsme vysvětlili výše. Je zde personifikace *vlak odpočívá*, *vlak zpívá*, *silueta (ruku) zdvíhá* nebo *závora zdraví* a také metafora *koleje, kterých je plná noc*.

A těšíme se na vlak, který v trní odpočívá
Překračujeme koleje, je jich plná noc
A vlak, co v dáli jede, teskně píseň práce zpívá
Strojvůdce má moc
A silueta u kolejí pravidelně pravou ruku
Na pozdrav vlaku zdvíhá
*Jako závora, když zdraví vlak*¹⁰¹

6.2 Názvy alb skupiny Umbrtka

Titul, nebo také název textu, je pojem, který označuje a shrnuje obsah daného textu. Z hlediska stylistiky patří titul k horizontálnímu členění textu. „Horizontálním členěním textu rozumíme jeho lineární členění na úvodní, střední a závěrečnou část, v psaném textu i členění na kapitoly, odstavce.“ (Čechová, 2003, s. 85).

⁹⁵ Píseň *Roudenský okruh* (Komíny smrti, 2019).

⁹⁶ Píseň *Umbrtka kat* (Úplná demontáž lidstva, 2009)

⁹⁷ Píseň *Roudenský okruh* (Komíny smrti, 2019).

⁹⁸ Píseň *Pod vlajkou dýmu* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Píseň *Teplárenský okruh* (Betonová opona, 2002).

¹⁰¹ Tamtéž.

Obvykle naznačuje hlavní myšlenku nebo téma textu. Titul má klíčový význam proto, že čtenáři poskytuje první informace o obsahu následujícího textu. Jeho „forma se liší nejen podle obsahu textu, ale má charakteristické rysy i v jednotlivých stylových oblastech.“ (Čechová, 2003, s. 85).

Kromě toho, že by měl být zvolený titul výstižný a krátký, zvyšuje zájem čtenáře o text, pokud je také zajímavý a poutavý. V případě písňového textu může být více hravý a poetický oproti názvu odborného textu, což umožňuje použití kreativnějších a méně obvyklých slovních spojení.

Stejně jako samotné texty písní jsou i názvy alb *Umbrtky* typické svou originalitou a odkazy na průmyslové prostředí, práci, stroje. Vyskytují se v nich jevy používané v rétorice, které jsou běžné pro slovní hříčky, a to metafora a hyperbola. Hyperbola je jiným slovem nadsázka (Žaža, 2017), metaforu jsme již vysvětlili v rámci kapitoly o polysémii. Z excerpovaných děl jsme vybrali pouze ty, které ve svých názvech některé zajímavé jevy obsahují.

První album se jmenuje *Kladivo pracuje na 110 %*. Název vytváří absurdní obraz přehnané pracovní výkonnosti, s nadsázkou a humorem, jde tedy o hyperbolu.

Další názvy alb na sebe přitahují pozornost díky neobvyklým metaforám. *Betonová opona* evokuje železnou oponu, tedy konstrukci oddělující nějaké prostory. Původní označení je pro oponu v divadle sloužící k oddělení jeviště od hlediště, později se z ní stal výraz politický, který označoval neprostupnou hranici rozdělující poválečnou Evropu.¹⁰² Potřeba těžké opony neznačí nic pozitivního a název tak napovídá, že písně na albu budou tematicky zaměřené na repetitivní koloběh těžké práce, která dělníka neustále zaměstnává a odděluje ho od jiného způsobu žití či využívání případného volného času.

Album *Úplná demontáž lidstva* představuje jakousi postupnou dekonstrukci, rozebrání člověka, psychicky i fyzicky, ale také morálně vzhledem k vývoji doby. Album *Komíny smrti* má podobné poselství. Zahrává si s černým humorem, protože název může vzhledem k souvislosti se smrtí evokovat komíny koncentračních táborů, přestože se v tvorbě skupiny

¹⁰²Železná opona (divadlo) [online]. [cit. 27.11.2024]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDelezn%C3%A1_opona_\(divadlo\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDelezn%C3%A1_opona_(divadlo))

vždy vyskytují komíny výhradně tovární, nicméně *Umbrtka* opravdu s velkou nadsázkou v písních na albu určuje typy lidí, kteří by měli v tzv. komínech smrti skončit.

Název alba a stejnojmenné písně *Jaro nevidět* můžeme chápat dvojitým způsobem. Pojmenování vzniklo z ustáleného spojení *co nevidět*, což se používá pro něco, co nastane v blízké době. Pokud řekneme, že jaro bude *co nevidět*, můžeme říct, že se na příchod jara těšíme. Tady však můžeme název vykládat jako přání *nevidět jaro*, potažmo *nevidět slunce*, probouzející se přírodu apod., protože to vyplývá z textu samotné písně.

*Vítr z té ulice roznesl po městě
Mosazné ticho a jaro nevidět
Nerostou listy, neroste tráva
Zčernalo slunce jako smuteční šat*

*Dnes už zapadá pomalu
Chlad a mraky tlačí
Spirály domů a zdí – Jaro nevidět
Kvetoucí a spící
Prachmatické strojírenství
Pozemní to mraky – Jaro nevidět
K tomu je slunce dobré
Jinak ne
Pochváleno budiž – Když zapadá
Jeho jaro je jiné
Kvetoucí
Pozemní to mraky – A vzpomínka živá¹⁰³*

¹⁰³ Píseň *Jaro nevidět* (Jaro nevidět, 2011).

7 Propria

Vlastní jména neboli propria jsou jazykovým prostředkem, který má charakter substantiva nebo pojmenovacího spojení. Jeho funkcí je označovat jedince a jednotliviny a odlišovat je od ostatních jedinců nebo jednotlivin, jednoznačně je identifikovat. Protože u nich schází generický význam, nemívají charakterizační schopnost, čímž se liší od obecných jmen (Hladká, Nekula, 2017). Mezi třídy proprií patří antroponyma, toponyma a chrématonyma.

Antroponyma jsou vlastní jména jednotlivců nebo skupiny lidí a patří sem rodná jména, příjmení, rodová jména atd. (Pleskalová, 2017). Toponyma označují jména zeměpisná jako jsou města, ulice aj. (Pleskalová, 2017). Chrématonyma zahrnují jména lidských výtvorů, tedy společenských jevů, událostí, institucí, jména výsledků umělecké činnosti a dalších (Knappová, 2017).

Antroponymum *Umbrtka* lze chápat jako femininum, pokud budeme mít na mysli název hudební skupiny, nebo jako maskulinum, budeme-li chápat *Umbrtku* jako skutečného člověka a ústřední postavu v tvorbě skupiny. Jméno se nachází na pomezí proprií a autorského slova, protože jejími autory jsou zakládající členové kapely *Morbivod* a *Strastinen*, nicméně jako název celého uskupení fungujícího již více než 20 let je toto jméno již rozšířeno do širšího povědomí posluchačů. Postava *Pána Umbrtky*, který dává název samotné kapele, je fiktivního původu pouze částečně. Podle *Morbivoda* jde o člověka, kterého kdysi potkal v ulicích Plzně další člen skupiny, *Pan Strastinen*. *Pán Umbrtka* je dělník i filosof, pracuje ve čtvrti Petrohrad ve sběrně starého železa (Plzeňský Skart), je typický svou chůzí neobvykle v záklonu a členy kapely fascinuje svou prací, pravidelností každodenních zvyků a prostředím, ve kterém žije. Je stavěn do pozice boha, byť nevědomky, a na rozdíl od jiných bohů je možné na tohoto boha ukázat či potkat ho v hospodě¹⁰⁴.

Právě tzv. kult *Pána Umbrtky* odráží typické motivy tvorby skupiny, mezi které mj. patří atmosféra ponuré, deštivé, pracovní Plzně a zapadlých ulic. Z analyzovaných textů také

¹⁰⁴ Metalopolis, *UMBRTKA – Temný přízrak plzeňských stok (rozhovor s tvůrci projektu)*, 2002. [online] [cit. 15. 10. 2024]. Dostupné z: [https://www.metalopolis.net/articles/723/UMBRTKA-Temny-prizrak-plzenskych-stok-\(rozhovor-s-tvurci-projektu\)](https://www.metalopolis.net/articles/723/UMBRTKA-Temny-prizrak-plzenskych-stok-(rozhovor-s-tvurci-projektu)).

vyplývá, že druhé jméno pro představitele této postavy je *Ivo Krátký*. Je zmíněno například v těchto verších:

*Sněhem se brodím po práci ráno špinavou Plzní
Petrohrad nad nádražím kde slyším slabé sténání
Ivo Krátký už tam nechodí, protože dělá jinde
Své duše kus však zanechal v popelnici dítě¹⁰⁵*

***Krátký** vyhrál v soutěži, dlouhé už jen posezení
Zlámané věže a želvy unavené
Jaro, léto, podzim, počasí furt stejné
Stále prázdné dny i snivo
Ivo Krátký pije pivo¹⁰⁶*

Mezi antroponyma patří také přezdívky, proto sem řadíme pseudonymy členů skupiny. Tato jména najdeme i v samotných písňových textech:

***Karl** řve, **Morbivod** řve, **Strastinen** řve, **Well** řve*

(...)

*Vysoké topoly u řeky Úslavy nás drží za vlasy
Karl zvedá členy výpravy na pilíř ocelové konstrukce
Well šel okolo po mostě, **Morbivod** se psem
Strastinen skočil a dopadl docela mizerně¹⁰⁷*

V textech se nachází poměrně velké množství toponym, nejčastěji z oblasti města Plzně a jejího okolí, většinou ty samé najdeme v několika textech, např. ***Strašice**, nepatrná vesnice¹⁰⁸* nebo *Pak ve **Strašicích** se dějí strašné věci¹⁰⁹*. Nejfrekventovanější jsou však kromě samotného města názvy plzeňských čtvrtí:

¹⁰⁵ Píseň *Dítě z popelnice* (Úplná demontáž lidstva, 2009).

¹⁰⁶ Píseň *Krátké klání* (Komíny smrti, 2019).

¹⁰⁷ Píseň *Roudenský okruh* (Komíny smrti, 2019).

¹⁰⁸ Píseň *Svitky plechu* (Hlavní stroj, 2016).

¹⁰⁹ Tamtéž.

Bory, Doudlevce, Slovany, Petrohrad

*Zákoutí města **Plzně**¹¹⁰*

Jako příklady chrématonym můžeme uvést plzeňské podniky *Škodovy závody* (dnes Škoda) a *Plzeňský skart* (v textech často pouze *skart* nebo *Skart*).

*Ze všech chrámů práce těžké vozy vyjíždějí, tyto tanky však nejedou do války
Jedou na velká staveniště, pro Pána zbudovat šedé pomníky
Slávu nehynoucí Pánu práce, ať zaklání se s ním tisíce dělníků
Prachmatická nastala revoluce, hlavní brána otevřena do **Škodových závodů**¹¹¹*

*Rok je tomu výročí, co **Skart** nás opustil
Petrohrad už není, co býval za **Umbrtky**
Pak ve **Strašicích** se dějí strašné věci
Určitě za to může přestěhování **Skartu** tam¹¹²*

Kráčej ulicí pod mrakem

*Na **Petrohrad**
Umbrtkův skart¹¹³*

¹¹⁰ Píseň *Wratebrus Umbrtka* (Kladivo pracuje na 110 %, 2001).

¹¹¹ Píseň *Kovostrojní symfonie* (Betonová opona, 2002).

¹¹² Píseň *Svitky plechu* (Hlavní stroj, 2016).

¹¹³ Píseň *Apoštol v teplákách* (Kladivo pracuje na 110 %, 2001).

Závěr

Předmětem analýzy v této bakalářské práci je slovní zásoba v písních hudební skupiny *Umbrtka*. Lexikum bylo analyzováno na základě textů z konkrétních hudebních alb. Ty byly vybrány napříč dobou, ve které skupina tvoří a vydává, abychom získali co nejrozmanitější materiály pro získání představy o analyzovaném tématu.

Po dlouhodobém poslouchání a čtení tvorby kapely jsme určili tato alba jako nejvhodnější a nejzajímavější pro jazykovou analýzu a následně jsme stanovili předpoklady, které se zdály být pro texty specifické. Hlavní kapitoly práce se věnují vrstvám slovní zásoby, slovním hříčkám, frazeologii a propriím.

Nejprve jsme předpokládali, že se v textech bude nacházet několik signifikantních vrstev národního jazyka. Obecně lze říct, že texty skupiny *Umbrtka* jsou psané spíše spisovným jazykem bez výrazných odchylek k hovorovosti. Mezi nejvýraznějšími jsme očekávali slang, okazionalismy a termíny. To se také potvrdilo. V písních se objevují slangismy především z oblasti řemeslnické a železničářské. Termíny se objevují hojně a jsou většinou technického zaměření. Okazionalismy jsou jedním z nejčastějších zdrojů jazykového vtipu a bývají motivované výrazy, které jsou typické pro těžkou práci v továrně či dílně, každodenní rutinou a opět i zde najdeme mnoho železničních prvků. Velké množství složených okazionalismů vzniká pomocí spojovací hlásky *-o-*. Nová slova obvykle mívají původ v jiném slově podobně znějícím, toto využití paronymie vytváří jazykový vtíp a ozvláštňování textu. Můžeme tedy říct, že ve všech jazykových vrstvách se uplatňují motivace na stejná témata.

Věnovali jsme kapitolu také vrstvě expresivních slov, ačkoliv jsme neočekávali jejich výskyt ve větší míře. Potvrdilo se nám, že ojedinělý výskyt vulgarismů i deminutiv působí pro text ozvláštňujícím způsobem právě proto, že jejich využití není v tvorbě skupiny běžné. Tato slova pak zdůrazňují konkrétní témata a podtrhují postoje autora.

Dále jsme se snažili analyzovat, jakými způsoby jsou tvořeny slovní hříčky. V textech se uplatňují homonymie i polysémie, ale především paronymie. Ta bývá běžná pro tvorbu písní a básní, protože tvoří rýmové dvojice, působí jako vtípné oživení textu a v mluveném či zpívaném projevu vyniká tím, že obsahuje slova eufonická.

Poslední část práce se věnuje propriím. Jak jsme předpokládali, propria místní se z většiny vztahují k městu Plzeň, jeho částem a blízkému okolí. Především jsme se ale snažili zjistit, jak může znalost či neznalost některých vlastních jmen ovlivnit porozumění textů. Proto jsme se pokusili na základě dostupných informací a písňových textů objasnit, k čemu se konkrétní jména vztahují a co znamenají. Zjistili jsme, že tato jména jsou pro význam tvorby opravdu klíčová a jejich neznalost pochopení, a tedy i prožitek z písní, částečně omezuje.

Kapela se nesnaží nijak cíleně pomocí svých textů navázat vztah s potenciálním posluchačem a porozumění textu nijak neusnadňuje. Naopak, udržuje si odstup svým originálním způsobem zacházení s jazykem a pomocí více či méně zjevných metafor, přirovnání, jmen a odkazů. Přesto, že písňové texty obvykle nebývají v porovnání s lyrikou v poezii, která zůstává pouze psaná a čtená, tolik abstraktní, *Umbrtka* je výjimkou. Texty jsou hodně otevřené interpretacím. Nejsou však pokaždé jen lyrické, často najdeme v její tvorbě písně, které mají děj.

Písně skupiny *Umbrtka* jsou specifické především svým jedinečným konceptem, který se zaměřuje na oslavování každodenního života, industrialismu, dělnické identity a melancholie městského prostředí. V textech se nachází vážná témata v kombinaci s nadsázkou a černým humorem, čímž se vytvářejí zajímavé kontrasty. Texty jsou jazykově výrazné a využívají řadu specifických jevů, které odrážejí jejich filozofii a tematiku. Mezi nejčastější lexikální jevy patří slovní hříčky, zejména paronymie, dále metafory, hyperboly a personifikace, využívání odborných termínů, neologismů a slangismů.

Seznam použitých zkratk

NESČ – Nový encyklopedický slovník češtiny

SNČ – Slovník nespisovné češtiny

SSČ – Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost

SSJČ – Slovník spisovného jazyka českého

Seznam použitých informačních zdrojů

Seznam literatury

- ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: Institut soc. vztahů, 1995.
- ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- ČERMÁK, František; HRONEK, Jiří; MACHAČ, Jaroslav, a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné*. 1. vyd. Praha: Academia, 1988.
- ČERVENÁ, Vlasta. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha: Academia, 2000.
- FILIPEC, Josef, ČERMÁK, František. *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
- HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988.
- HUGO, Jan (ed.). *Slovník nespisovné češtiny: argot, slangy a obecná mluva od nejstarších dob po současnost: historie a původ slov*. 2. rozš. vyd. Praha: Maxdorf, 2006.
- JANOVEC, Ladislav. Neologie. In: ADÁMKOVÁ, Petra a kol. *Dynamika českého lexika a lexikologie. Studie k moderní mluvnici češtiny 4*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.
- LAKOFF, George a JOHNSON, Mark. *Metafory, kterými žijeme*. Teoretická knihovna, Brno: Host, 2002.
- MOCNÁ, Dagmar, PETERKA Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004.
- PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Jíloviště: Mercury Music & Entertainment, 2007.
- REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Třetí vydání (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015.

Internetové zdroje

- ČECHOVÁ, Marie. *Současná česká stylistika. Jazykověda*. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-00-3.
Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:322bc110-3cdf-11e5-8851-005056827e51>.
- ČERMÁK, František, HLADKÁ, Zdeňka (2017): PŘIROVNÁNÍ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 19. 11. 2024].
Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PŘIROVNÁNÍ>.
- Dyk, V.: Instagramový příspěvek [online]. 17. 7. 2024 [cit. 16. 11. 2024].
Dostupné z: <https://www.instagram.com/p/C9hIlkYs9BT/>.
- EGGEBRECHT, Hans Heinrich a Jarmila GABRIELOVÁ. *Hudba a krásno*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2001. ISBN 80-7106-479-3.
Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:b95d11a0-300a-11e7-a38c-005056827e51>.
- HLADKÁ, Zdeňka (2017): EUFEMISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 17. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EUFEMISMUS>.

HLADKÁ, Zdeňka, NOVOTNÁ, Renata, KARLÍKOVÁ, Helena (2017): HAPAX LEGOMENON. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 4. 11. 2024].

Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/HAPAX_LEGOMENON.

HLADKÁ, Zdeňka (2017): HOMONYMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 25. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HOMONYMIE>.

HLADKÁ, Zdeňka (2017): PARONYMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 3. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PARONYMIE>.

HLADKÁ, Zdeňka (2017): POLYSÉMIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 26. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/POPYSÉMIE>.

HLADKÁ, Zdeňka (2017): UNIVERBIZACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 20. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/UNIVERBIZACE>.

HLADKÁ, Zdeňka (2017): VÍCEZNAČNOST. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 27. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VÍCEZNAČNOST>.

HLADKÁ, Zdeňka, NEKULA, Marek (2017): VLASTNÍ JMÉNO. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 28. 11. 2024].

Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/VLASTNÍ_JMÉNO.

HOFFMANNVÁ, Jana (2017): HOVOROVÝ STYL. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 10. 2024].

Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/HOVOROVÝ_STYL.

HUBÁČEK, Jaroslav – KRČMOVÁ, Marie (2017): SOCIOLEKT. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 10. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>.

Internetový slovník Čeština 2.0. [online]. [cit. 27. 10. 2024]. Dostupné z: <https://cestina20.cz/>.

JELÍNEK, Milan (2017): PERSONIFIKACE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 27. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PERSONIFIKACE>.

JELÍNEK, Milan, VEPŘEK, Jarmil (2017): SLOVNÍ HRÍČKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 25. 11. 2024].

Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/SLOVNÍ_HRÍČKA.

JELÍNEK, Milan, VEPŘEK, Jarmil (2017): VULGARISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 16. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VULGARISMUS>.

JELÍNEK, Milan (2017): ZKRATKA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 25. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ZKRATKA>.

JOHAN. *Umbrtka – Bud'te na sebe hodní, my budeme zlí za vás*. [online]. In: Fobiazine.net. 12. 2. 2017. [cit. 3. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.fobiazine.net/article/10009/umbrtka-budte-na-sebe-hodni-my-budeme-zli-za-vas>.

KARÍK, Petr (1), GREPL, Miroslav (2), MAREŠ, Petr (3) (2017): OPAKOVÁNÍ VÝRAZŮ. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [25. 11. 2024].

Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/OPAKOVÁNÍ_VÝRAZŮ.

KARÍK, Petr (2017): PARONOMÁZIE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [25. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PARONOMÁZIE>.

KNAPPOVÁ, Miloslava (2017): CHRÉMATONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/CHRÉMATONYMUM>.

Kraath [online]. [cit. 17. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.metal-archives.com/artists/Kraath/9995>.

KRČMOVÁ, Marie (2017): OBECNÁ ČEŠTINA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 17. 10. 2024]. Dostupné z:

https://www.czechency.org/slovník/OBECNÁ_ČEŠTINA.

KŘÍSTEK, Michal (2017): EXPRESIVUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 12. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPRESIVUM>.

Lexikografický kolektiv Ústavu pro jazyk český SAV. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. 2011 [cit. 2. 11. 2024]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>.

MARTINCOVÁ, Olga (2017): OKAZIONALISMUS. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 25. 10. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OKAZIONALISMUS>.

MARTINCOVÁ, Olga, BOZDĚCHOVÁ, Ivana (2017): TERMÍN. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 21. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TERMÍN>.

MEDOVÁ TARALDSEN, Lucie (2017): IDIOM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 27. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/IDIOM>

Metalopolis, *UMBRTKA – Temný přízrak plzeňských stok (rozhovor s tvůrci projektu)*, 2002. [online] [cit. 15. 10. 2024]. Dostupné z: [https://www.metalopolis.net/articles/723/UMBRTKA-Temny-prizrak-plzenskych-stok-\(rozhovor-s-tvurci-projektu\)](https://www.metalopolis.net/articles/723/UMBRTKA-Temny-prizrak-plzenskych-stok-(rozhovor-s-tvurci-projektu)).

NEKULA, Marek (2017): METAFORA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 25. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/METAFORA>.

OSOLSOBĚ, Klára (2017): CIRKUMFIX. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 29. 11. 2024].

Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/CIRKUMFIX>.

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1897. sv. 11. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:d32d9ae0-e6e8-11e4-a794-5ef3fc9bb22f>

PLESKALOVÁ, Jana (2017): ANTROPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ANTROPONYMUM>.

PLESKALOVÁ, Jana (2017): TOPONYMUM. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 24. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/TOPONYMUM>.

Pragmatismus. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 14. 11. 2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Pragmatismus>.

Umbrtka. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 9.10.2024]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Umbrtka>.

Záměstí. [online]. [cit. 17. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.hostbrno.cz/zamesti/>

ZEMAN, Jiří. *K lingvistické analýze moderní populární hudby: dva jazyky (čeština, slovenština) v jednom písňovém textu. Slovo a slovesnost* [online], roč. 61, č. 1. Praha, 2000. [cit. 11. 11. 2024]. Dostupné z: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3876#_ftn1.

ŽAŽA, Stanislav (2017): HYPERBOLA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 29. 11. 2024]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/HYPERBOLA>.

Železná opona (divadlo) [online]. [cit. 27.11.2024]. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDelezn%C3%A1_opona_\(divadlo\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%BDelezn%C3%A1_opona_(divadlo))

Kvalifikační práce

MAJEROVÁ, Pavla. *Slovní zásoba v písních zpěváka Tomáše Kluse.* Bakalářská práce, vedoucí Nedvědová, Blanka. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka, 2021.

BRŮCKNEROVÁ, Veronika. *Slovní zásoba v písních zpěváka Xindla X.* Bakalářská práce, vedoucí Nedvědová, Blanka. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka, 2022.

ŘIMNÁČOVÁ, Markéta. *Slovní zásoba v písních hudební skupiny Wahnout.* Bakalářská práce, vedoucí Nedvědová, Blanka. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka, 2024.

Diskografie

Umbrtka: *Kladivo pracuje na 110 %*, 2001. [online]. <https://umbrtka.bandcamp.com/album/kladivo-pracuje-na-110>.

Umbrtka: *Betonová opona*, 2002. [online]. <https://umbrtka.bandcamp.com/album/betonov-opona>.

Umbrtka: *Úplná demontáž lidstva*, 2009. [online]. <https://umbrtka.bandcamp.com/album/pln-demont-lidstva>.

Umbrtka: *Jaro nevidět*, 2011. [online]. <https://umbrtka.bandcamp.com/album/jaro-nevid-t-ep>.

Umbrtka: *Hlavní stroj*, 2016. [online]. <https://umbrtka.bandcamp.com/album/hlavn-stroj>.

Umbrtka: *Komíny smrti*, 2019. [online]. <https://umbrtka.bandcamp.com/album/kom-ny-smrti>.